

ironiek worde gezegend en goedgepraat. De liefde voor Christus, — ja, juist zij — eischt Zijne ware en volle gestalte.

Maar uit diezelfde liefde behoort dan deze houding op te komen, dat, wanneer Jezus Christus naar waarheid gebracht wordt, — waar, of wanneer, of door wie, of uit welk oogmerk, of in welke kerk, of in welken kring, al zou het geschieden uit tegenstand tegen onze eigen kerken, om die af te breken en zichzelf aanhang te gewinnen, — wij in de liefde voor Christus zóó overwinnend hoog stonden, dat wij ons verblijdden om Zijnentwil.

Dan kunnen we op eigen standpunt blijven staan en onze eigen heilige beginselen blijven handhaven, evenals Paulus, — doch, zoo daar ergens buiten onze muren Christus nog verkondigd wordt, dan moet ons hart ruim worden en blijde, en vol waardeering en dank aan God dat het daar óók geschiedt; en dan hebben wij te zeggen: — die Christus, dien gij voorstaat, die is ook mijn Christus, en hier is in dien Christus mijn hand en mijn gebed.

U.

v. A.

KERKELUK LEVEN

De jongste definitie van „kerk“.

In een der lokalen van de Parkkerk te Amsterdam-Zuid is door een der predikanten van de gemeenten, die in „hersteld verband“ zeggen te leven, de stelling verdedigd:

„De kerk is de gemeenschap van hen, die onder het Woord Gods leven“ (Standaard, 8 Febr.).

Nu kan men uren lang praten over nieuwe stellingen, die zich uitspreken zouden over de vragen:

a) wat is leven?
b) wat is „Gods Woord“, vooral, wanneer men uit dezelfde kringen zoo met nadruk hoort verkondigen, dat Gods Woord toch in elk geval tot „mij“ moet spreken, en tusschen „Schrift“ en „Woord Gods“ bepaalde antithesen hoort verkondigen?

c) wat is leven, niet zoozeer „uit“, als wel „onder“ Gods Woord?

Om dan zich te bezinnen over de vraag, hoeveel Nederlanders niet tot deze kerk zich zouden kunnen rekenen.

We zouden ook kunnen vragen, in hoeverre het, juist als men op dit standpunt zich stelt, nog zin heeft, „de kerk“ zoo ongeveer van alles en nog wat de schuld te geven.

We vragen evenwel maar niet al te veel; beter kunnen we nog eens de definitie lezen, welke de Nederlandsche Geloofsbelijdenis geeft van de „kerk“.

K. S.

De tragiek in de argumentatie der kerkelijke eenheidsbeweging.

In de onderscheiden betoogen, die men telkens weer tot zich voelt richten in een oproep om mee te doen in de hedendaagsche eenheidsbeweging op kerkelijk gebied, is mijns inziens een tragisch moment niet te miskennen.

Herhaaldelijk toch wordt gezegd: dat men dient te zoeken naar een manifestatie van de eenheid der kerken, en zich bewust dient te onthouden van het met name noemen, of in het openbaar vertoonen, van de geschillen, die de kerken verdeeld houden; — want, zoo heet het dan, met name onder gereformeerden, want we hebben toch uit te gaan van de pluriformiteit der kerk?

Maar wat is dat anders, dan zijn eigen oproep tot eenheid van zijn klem berooven?

Immers, als de pluriformiteit der kerk, gelijk ze in al zulke vertoogen wordt beweerd en uitgewerkt, inderdaad een openbaring is van de „veelvormigheid“, die God in Zijn schepsel, Zijn werk, gelégd heeft, —

en als dan inderdaad deze pluriformiteit (over het woord praten wij nu maar niet) zich ook openbaart als een werk Gods in het naast elkander komen staan (blijkbaar wat erg laat is hier Gods lente...) van de onderscheiden kerk-instituten, — welnu, dan heeft men:

a) menschenwerk (in het naast elkaar komen staan van die instituten) aangediend met een mooien naam, die speciaal voor Gods werk wordt gebezigd;

b) daarom de klem van zijn het eenheidsstreven ondersteunend betoog weggenomen;

immers: als God door onze pluraliteit heen Zijn pluriformiteit werkt, waarom zou ik Hem dan tegenstaan, en de late lente tot een vroegen winter maken, door die veelheid van instituten en kerken weg te nemen?

Het komt mij dan ook voor, dat het hanteeren van het pluriformiteits-argument een tragisch moment is in de min of meer „pluriforme“ eenheidsverzoeken uit verscheiden kerkelijke boeken.

Meer kracht schijnt mij gelegen in de handhaving van de belijdenis, dat „ieder schuldig is, zich tot de ware kerk te voegen“. Als ik dat geloof, heb ik tenminste nog werk voorlooppig.

K. S.

De elf artikelen des geloofs.

Tot nu toe zijn wij gewoon, te spreken van de twaalf artikelen des geloofs.

Maar ik meen, dat wij „in het stuk“ der kerk, in de concrete „plaatsing“ van onze sympathieën en antipathieën, en in het kiezen van al of niet te volgen „leiders“, kortom in onze hooggeroemde „nieuw-oriëntering“, heel wat dichter bij de nuchtere werkelijkheid komen zouden, en dus ook heel wat gemakkelijker ons als eerlijke burgers van Nederland konden afvragen, of wij al of niet knoeien door den naam „gereformeerd“ onvervroren voor ons te blijven opeischen;

indien wij iederen Zondagavond, wanneer in de kerk de twaalf artikelen des geloofs worden gelezen als uitdrukking van ONS geloof, ons eens eerlijk afvroegen: heb ik nu twaalf, dan wel elf artikelen des geloofs?

Tegenwoordig doet men wonderen (in de auto-suggestie) met de serieus-klinkende uitspraak: wat God tot een ander zegt, dat is voor mij niet beslissend; meet mij daarnaar niet af; God moet toch spreken tot MIJ? En waar Hij tot MIJ spreekt, daar eerst krijg ik met Zijn spreken te doen.

Maar wanneer zal men eens komen tot de uitspraak: wat de voorlezer-liturg (met zijn twaalf artikelen) namens een ander zegt, dat is voor mij niet beslissend; meet mij daarnaar niet af; de voorlezer-liturg moet toch spreken namens MIJ? En waar hij namens MIJ spreekt, daar eerst krijg ik met zijn spreken, ook met zijn twaalf artikelen, te doen?

Wanneer zal het eens zóóver komen? Een voorlezer is toch dicht genoeg bij. Ik kan dus zeer gevoelig bij hem en bij zijn werk beginnen, als ik onderzoeken wil, hoeveel ernst er zit in dat mijn naar voren brengen van „MIJ“.

...

Vroeg men zich nu inderdaad af, of de twaalf artikelen des geloofs niet reeds lang tot elf geslunken waren, — het antwoord zou moeten luiden bij zeer velen: ja.

Let maar eens hierop: Tot elf keeren toe beteekent de uitdrukking: „ik geloof“, niets minder dan dit:

a) ik aanvaard de werkelijkheid van dezen geloofsinhoud alleen op gezag van de Schrift;
b) ik heb er geen enkel „bewijs“ voor, mijn geloof versmaadt elk „bewijs“, dat niet het geloof zelf is;

c) ik zal den in dit geloofsartikel gebruikten naam (b.v. Schepper, eeniggeboren Zoon, Heere, ontvingenis van den Heiligen Geest, wederkomst ten oordeel, vergeving der zonden, etc.) alleen en uitsluitend gebruiken, voor wat de Schrift mij als zoodanig aandient;

d) ik ontken, dat ik deze geloofskennis opbouwen kan uit de „ervaring“;

e) ik weet heel goed, dat ik juist op dit standpunt, in mijn geloofsinhoud aanvaard, wat voor „het vleesch“ en voor „de onverlichte rede“ „ergernis“ en „dwaasheid“ is.

O zeker, ik weet het wel, dat er ook anderen zijn, die dat alles er heusch niet bij denken, zoo dikwijls zij zeggen: ik geloof.

Maar die anderen worden dan ook door eerlijke menschen en door knappe professoren heusch niet „gereformeerd“ genoemd. Die heeten reeds enkel om der waarheid wil ethisch, of vrijzinnig. Of iets anders.

Maar wij zouden het nu hebben overgereformeerden, die tot nu toe ernstig en eerlijk DIT en niets anders wilden verstaan hebben onder de uitdrukking: ik geloof.

Maar is het nu niet waar, dat zeer velen onder hen, deze vijf punten (a—e) met gulle eerlijkheid kunnen aanvaarden tot elf keer toe, als het n.l. over de schepping, den eeniggeboren Zoon, de geboorte uit een maagd, den kruisdood, de nederdaling ter helle, den Heiligen Geest, de vergeving der zonden, de wederkomst, het oordeel, gaat, —

doch dat zij deze vijf punten zouden moeten loslaten, zoodra het een twaalfden keer over de KERK gaat?

Zoodat hiermee de TWAALF artikelen des GELOOFS tot ELF zijn gereduceerd.

...

Want een scheppingsleer bouwt niemand onder de gereformeerden op uit de ervaring. Schepping (als daad van God) IS niet te ervaren. Het begrip „schepping“ krijgt dan ook onder ons alleen uit openbarings-spraak zijn inhoud. Maar als men nu aan de kerk toegekomen is, schijnt die openbaring niets meer in te brengen te hebben. Men laat dan alles rusten op de ervaring. Wat kan ik bereiken? Kan ik volhouden, dat de kerk gemeenschap der geloovigen is? Kan ik dat „zien“? Zoo neen, dan maak ik er wat anders van! Ik noem haar criterium het „discipelschap“, of het „leven onder Gods Woord“, of iets anders; in elk geval: ik maak het zóó, en ik zeg het zóó, dat ik er mee „uit“ kan in de ervaring.

Of, een ander voorbeeld. Wanneer het gaat over de drieëenheid (naar haar zijn de twaalf artikelen immers ingedeeld), dan denkt geen mensch er aan, hier ook maar een enkel woord te laten

dicteeren in de kerk door wat ik ervan „zien“ kan; en niemand stelt zijn trinitarische formules op onder dit gezichtspunt: hoe kan ik met mijn definities of met mijn dogmatische formules klaar komen in de aanschouwelijke werkelijkheid, hoe zal ik ze tegenover wat voor oogen is kunnen verifiëren? Maar niet zoodra gaat 't over de KERK, of heel deze nederige, wijl gehoorzaam-geloovige probleemstelling wordt radicaal prijsgegeven, en principieel losgelaten. Men wil de KERK (als werk van God) omschrijven naar hetgeen voor oogen is, naar wat zich bij X., Y. en Z. aannemelijk maakt als kerk, in het zichtbare. De formules worden opgesteld naar wat men in de gegeven omstandigheden zooal BEREIKEN kan (och, och, als wij zoo ook eens deden met de tien geboden, of met den eisch: wees dan volmaakt, gelijk Mijn Vader in de hemelen volmaakt is). De kerk is dus ineens geen geloofs-stuk meer. Den naam kerk moet ik, wil ik in den salon-stijl van de hedendaagsche bergrede-versnijders mee spreken, aan iedere groep, die „religieus“ wil zijn, geven; en wees mijn lidmaatschap van de club der Oecumenische Broeders, als ik den naam „secte“, precies gelijk elk ander woord, dat ik (om de bergrede) zou willen gebruiken, hanteer NADAT en NAAR. DAT ik in het GELOOF het woord „KERK“ heb durven bezigen! Ik word zoo dadelijk geroyeerd; en dat vinden sommige broeders blijkbaar heel erg naar. Ondanks de Imitatio Christi.

Ik geloof, dat ik niet verder behoef te gaan. Ga de twaalf artikelen langs. Herinner u, wat er te doen geweest is over rechtvaardigmaking, wederkomst ten oordeel, eeuwige leven, nederdaling ter helle. Houd u even opzettelijk bezig met de kerkgeschiedenis en dogmageschiedenis, om te weten, in hoeverre de Schrift hier alles, en de ervaring niets te zeggen heeft. Kijk b.v. eens aan, hoe netjes en zachtzinnig alle Oecumenische Broeders van de Sociëit der Beschaafd-Bekeerden zelfs tegen de chiliasten doen, die toch heelmaal (althans wat hun duizendjarig rijk betreft) hun (naar Amerikaansch model geconcepieerde) lessen schrijven over bijbelteksten hier, en bijbelteksten daar, met verachting zelfs van wetenschappelijk geconstrueerde grondregelen over Schriftexegese en heilsgeschiedenis. En herinner u dan, hoe gemakkelijk de Heeren van de Sociëit des Gemeenen Zevens alle bijbel-teksten vergeten, en alle geloofs-vóór-oordeel beschimpen, wanneer een nieuwe kring zijn visitekaartjes laat bedrukken met het sierlijke woord van „KERK“.

Dan gaat ge toch wel zoo ongeveer vermoeden, dat hun respect voor de chiliasten misschien wel samenhangen zal met hun vervaging van het kerkbegrip; of dat ze anders nog inconsequenter, en nog bleek-vermoeder zijn, dan ge reeds gedacht hadt.

...

En nu zullen er dadelijk enkelen zeggen: ja maar, de kerk is toch onzichtbaar, en zichtbaar; en dat „zichtbare“ hoort er dus bij. En dus zijn we wel gedwongen, onze nomenclatuur te laten beheerschen door wat voor oogen is.

Maar mijn geachte opponent vergeet, dat hijzelf ook onzichtbaar en zichtbaar is. Hij denke maar aan zijn persoon, geest, ziel. Daarna aan zijn lichaam. En dat ik toch HEM en zijn toekomst (b.v. na zijn tijdelijken dood), met geen mogelijkheid kan beschrijven, of het rechte van hem kan „treffen“, als ik hem alleen maar beschrijf, naar hetgeen a) van hem zichtBAAR geworden, en b) door mij dan weer daadwerkelijk gezien is. Waarom moet ik nu de kerk anders behandelen? De kerk staat in de twaalf artikelen; hij ook wel, maar dan juist bij geloofs-inhouden (schepping, kerk, vergeving, oordeel over levenden en dooden). Is de kerk soms minder dan hij?

En, als hij soms nog tegenspuutert: Christus is, naar hij mij nog enkele tientallen jaren zal willen toegeven (zijn kinderen en kleinkinderen waarschijnlijk niet meer) de waarachtige God, en Licht uit Licht, doch deze waarachtige God (dien niemand ooit aanschouwd heeft) is nu aanschouwelijk mensch geworden. Kon iemand van de in Zijn dagen levende „religieus voelende naturen“ HEM op rechte wijze beschrijven, en benoemen, naar wat van Hem „voor oogen“ was? Kon iemand Zijn termen vinden, de werkelijke „waarde“ van Zijn woorden en eischen noemen, als hij zonder geloof (of, daarvan op dit punt losgemaakt) zich afvroeg, wat hij er mee „bereiken“ kon in de gegeven werkelijkheid, wat hij er mee „doen“, hoe hij er mee „uit“ kon in de gegeven constellatie die voor oogen was, die in de krant zou gekomen zijn, als er een krant geweest was. Of in de krant? Kransen waren er toen wel. En „religieus“, nu, om respect voor te krijgen.

Maar die kransen hebben dan ook den Heer der heerlijkheid gekruist.

Intusschen wist een zekere Paulus, dat er heel wat „religieuze naturen“ waren buiten „zijn“ kerk, zelfs buiten het Jodendom. Niettemin zei hij in Romeinen 9—11: daar en daar is de oude, wetlige, boom, daar en daar liggen doode takken. God sloeg ze van den boom af, al kunnen er nog sappen in overgebleven zijn (Job 14). Hij vroeg niet, hoeveel vrome individuen er ergens waren, om daar het woord „kerk“ aan te verspillen. Ook

niet, waar, zoo) „viel niet (wa had terug dat de Ge ook daar erkend, en gedaan; l scheen te

En zeke hij met de van ons Dacht ge niet hadde onder d den b rekenden

Neen, d nische W Johannes

Omgeke avondje m niet waar namen ke van ope zónder eele „v X, Y, Z.

Misschie er voor h loofs-noge ze er ma

En als o weo, o

LITE

Hoe moe

Het is m in den vr is, een th

Wel zou zijn, al w het mooie basis der scheen, m practische alleen een

Ik ontvin die mij ve ding ter p

En chr vaderland brek aan

een voord clamator d stige en

Maar na a ook in de verkeerd,

omdat m iets van e drichtkun

tot de „la blijklijk v nu in ons

De tank vooral wai zonderhed

en de aan dit factore Toch wil

den corres Om twe

moet hij d avond aan zulk een s

dat de v dient te v zijn betref

dacht van dezen, in

Ten aan naar ik m overweging

tooneelvoo met zijn p aties en v

anders, da voordracht dus uit het

avond b als plaats volgehoute

En ook kerkgebou gewenschte

bouw is. Protestants derlijke be

wel het g in godsdiel voor Gods wijding, de

ervan „zien“ ische formules n ik met mijn formules klaar kelijkheid, hoe gen is kunnen over de KERK, zaam-geloovige rijsgespreken, en ERK (als werk voor oogen annemelijk t. De formules in de gegeven kan (och, och, tien geboden, akt, gelijk Mijn De kerk is dus den naam kerk van de heden- spreken, aan zijn, geven; en b der Oecume- necte“, precies a de bergrede) AT en NAAR- l „KERK“ heb- lijk geroyeerd; blijkbaar heel isti. ehoef te gaan. inner u, wat er digmaking, we- n, nederdaling bezig met de nis, om te we- alles, en de Kijk b.v. eens Oecumenische aafd-Bekeerden toch heeltemal k betreft) hun piserde) lessen in bijbelteksten etenschappelijk hriftexegese en in, hoe gemak- des Gemeenen tgeten, en alle wanneer een at bedrukken RK“. geveer vermoes- ten misschien vaging van het inconsequenter, ge reeds ge-

niet, waar nog wel eens „zegen“ (een traan, of zoo) „viel“. Evenmin, waar Gods Geest zich nog niet (wat een gekkige taal, hè: nog niet?) had teruggetrokken... Welneen, Paulus wist wel, dat de Geest ook nog werkte in Joden, en Grieken, ook daar waar A, en B, en C „zijn“ kerk hadden erkend, en D en E en F het „nog niet“ hadden gedaan; hoewel er bij hen thuis al veel „zegen“ scheen te vallen.

En zekere Johannes wist precies het zelfde, toen hij met den vinger aanwees: die en die en die zijn van ons uitgegaan, want ze waren van ons niet. Dacht ge nu heusch, dat Paulus en Johannes ook niet hadden begrepen, dat er „religieuze naturen“ onder die groepen waren, die Paulus niet tot „den boom“, en Johannes niet tot „ons“ meer rekenden?

Neen, de Heeren van de Sociëteit der Oecumenische Waardeering behoeven dat aan Paulus en Johannes niet voor te houden.

Omgekeerd, hebben zij op hun eerst-volgend avondje maar eens de vraag in te leiden, of het niet waar kon zijn, dat Paulus en Johannes de namen kerk, secte, etc. hanteeren naar kwesties van openbaring, heilshistorie, geloof, zonder Rücksichtnahme op individuele „vroomheid“, zonder de gegeven lieden X, Y, Z.

Misschien komen ze dan tot de ontdekking, dat er voor hen nog altijd twaalf artikelen des geloofs mogelijk zijn; of tot de eerlijke belijdenis, dat ze er maar elf meer hebben.

En als ik het GELOOF op één punt kwijt ben, o wee, o wee.

K. S.

Hoe moeten we denken over voordracht-kunst?

Het is niet mijn bedoeling, over de quaestie, die in den vragenden vorm boven dit artikel gesteld is, een theoretische verhandeling te gaan houden.

Wel zou in theoretischen zin daarover te spreken zijn, al was het alleen maar naar aanleiding van het mooie boek van Albert Vogel „Rhetorica, basis der welsprekendheid“, dat kort geleden verscheen, maar de vraag heeft in dit verband een practischen achtergrond en haar behandeling ook alleen een practisch doel.

Ik ontving n.l. een brief van een onzer abonné's, die mij verzoekt scheidsrechter te zijn in een geding ter plaatse.

Een christelijke reciteerclub, ergens in ons goede vaderland (namen doen niet ter zake) hield, bij gebrek aan een vergaderlokaal of zaal op het dorp, een voordrachtavond in de kerk. Een bekend declamator droeg in die vergadering voor eenige ernstige en ook een tweetal humoristische stukken. Maar na afloop van dien reciteeravond rees verzet, ook in den kring van de club zelf. Men achtte het verkeerd, voor zulk een doel de kerk te gebruiken, omdat men in het karakter van een reciteeravond iets van een tooneelvoorstelling voelde en de voordracht-kunst alszoodanig meende te moeten rekenen tot de „lagere kunsten“. De brieffschrijver, klaarblijkelijk van tegenovergestelde opinie, wenschte nu in ons blad deze quaestie besproken te zien.

De taak van scheidsrechter is altijd moeilijk, vooral wanneer men niet over de kennis van bijzonderheden beschikt. De inrichting van den avond en de aard der voordrachten zijn in een geval als dit factoren, die zeker niet zonder betekenis zijn. Toch wil ik trachten, maar dan in 't algemeen, den correspondent van antwoord te dienen.

Om twee punten concentreert zich zijn vraag: moet hij de critiek op de plaats van den voordracht-avond aanvaarden, op het organiseren dus van zulk een samenkomst in de kerk; en: is het juist, dat de voordracht-kunst tot de „lagere kunsten“ dient te worden gerekend. Mijn „scheidsrechter“ zijn betreft dus ook deze beide punten, die, afgedacht van de mij niet bekende bijzonderheden in dozen, in het algemeen te behandelen zijn.

Ten aanzien van het eerstgenoemde kan men, naar ik meen, de bezwaarden geruststellen. Hun overweging, dat een reciteer-avond iets is als een tooneelvoorstelling, is ongegrond. Het tooneelspel, met zijn psychisch en reëel veranderen van situaties en verhoudingen, is uiterlijk en innerlijk iets anders, dan de recitatie-kunst, die uitsluitend in de voordracht, in den vorm haar kracht zoekt. Dat dus uit het karakter van den avond als reciteer-avond bezwaar voortvloeien zou tegen de kerk als plaats van vergaderen, kan moeilijk worden volgehouden.

En ook lijkt het mij verkeerd gezien, dat het kerkgebouw voor zulk een samenkomst niet de gewenschte plaats zou zijn, omdat het 't kerkgebouw is. Het gebouw alszoodanig heeft in onze Protestantische opvatting immers geenerlei afzonderlijke betekenis, zooals dat bij de Roomschen wel het geval is. Als de gemeente er vergadert in godsdienstoefening, en zij daar als gemeente voor Gods aangezicht verschijnt, krijgt de plaats wijding, door wat er geschiedt, maar zulk een wij-

ding heeft ze van zichzelf niet. In de week daar een vergadering te houden, omdat er geen andere localiteit is die voldoende ruimte biedt, behoeft dan ook niet a priori te worden afgekeurd: de kerknaad (commissie van beheer) bedingt immers in zulk een geval ook h.u.r., d.i. stelt zich ook op een zakelijk standpunt.

Natuurlijk stelt het gevoel hier grenzen. De aard van de te houden samenkomst dient stellig in aanmerking genomen te worden, omdat in de gevoels-sfeer van de menschen 't kerkgebouw toch een bepaalde plaats inneemt. Maar principiëel — en daar gaat het hier om — kan ik niet zien, dat een voordrachtavond van een christelijke reciteerclub niet in het kerkgebouw zou kunnen gehouden worden.

Hier komt vanzelf het tweede vraagpunt naar voren: Wat is dan de aard van een voordracht-avond, of directer, wat is voordracht-kunst; is ze, wat de critici noemden: een „lagere kunst“.

De brieffschrijver zegt, dat men in dit verband den naam van Dr. A. Kuyper heeft genoemd. Maar als men met een beroep op Dr. Kuyper hier de gedachte aan „lagere kunst“ zou willen poneeren, moet dat toch afgewezen worden. Sprekende over de z.g. vrije kunsten (dichtkunst, toonkunst, beeldhouwkunst, schilderkunst, bouwkunst) en „de kunst van lager orde“ zegt Dr. Kuyper (Pro Rege III, 482): „dat men dit tweerlei terrein van hoogideele en van in hoofdzaak practische kunsten zoover van elkander gescheiden heeft, is alleen daaruit te verklaren, dat de schrijvers over aesthetische onderwerpen zich veelal uitsluitend met de „vrije constanten“ inlieten en uit hun hoogdrijvende wolken meest al te luiddunkend op de kunsten van het practische leven neerzagen. Toch mag hieraan geen voet gegeven (spatiering van mij, T.). Het kunnen vol majesteit van onzen God is volstrekt niet uitsluitend een scheppen van het schoone. Het Goddelijk kunnen omvat veel meer ook den kring van ons practische leven... Houdt ge daarom ook op kunstgebied aan het gronddenkbeeld van kunnen vast en staat dit ons kunnen in verband met het Goddelijk kunnen krachtens onze schepping naar zijn Beeld, dan is hier drie-erlei gebied wel te onderscheiden, t.w. ons practisch kunnen, ons ideaal kunnen en dan nog een derde kunnen, waarbij het practische doel zich met het ideele vermengt“.

Dr. Kuyper verwierpt dus een tegenstelling: hogere kunst—lagere kunst, maar spreekt, veel juist en veel zuiverder, van ideele kunst en practische kunst. En, aldus verduidelijkt hij zijn zienswijze: „het is een dwaling, zoo men van het begrip van het schoone uitgaat; het uitgangspunt moet in het veel algemeener begrip van het kunnen worden gezocht“ (p. 483).

Een spreken van „lagere kunst“ kan dus met een beroep op Dr. Kuyper zeker niet worden geargumenteerd. Dr. Kuyper stelt zelfs het practische kunnen primair: „de ideale kunst komt nooit eerst, altoos komt eerst het practisch kunnen, waarvoor de prikkel in den nood des levens ligt. Ons kunnen richt zich altoos eerst op de eerste levensbehoeften“... „de waarneembare gang van ons menschelijk kunnen blijft altoos, dat het eerste kunnen zich richt op de natuur en op het zich verschaffen van zijn levensbehoefte; dat hierin zich daarna het zoeken van het schoone mengt en dat zoo eerst de zucht naar het schoone op zichzelf komt te staan en de eigenlijke kunst in het leven roept“. En van deze „eigenlijke kunst“, dat is dus wat we gewoonlijk onder kunst verstaan, zegt hij ten overvloede, dat „de menschelijke kunst als één geheel moet worden opgevat“ (p. 490).

Ten aanzien van de vraag, die boven dit artikel gesteld is, volgt uit deze citaten ook dat, wat ons bij het antwoord brengt: de voordracht-kunst als een lagere te verwerpen tegenover andere kunst en uit dien hoofde bezwaar te maken tegen een voordracht-avond als een bijeenkomst van minder alloo is niet juist. Voor de voordracht-kunst geldt evengoed als voor de toonkunst of de schilderkunst, het woord van Dr. H. Ravinck (Verz. Opstellen p. 280)... „als ook aesthetische cultuur weder een plaats gaat innemen, als zoovele pogingen worden ondernomen om ons volk ook aesthetisch een weinig op te voeden, dan verdient dat, op zichzelf en afgezien van altijd schadelijke overdrijving, onze hartelijke sympathie. Want... naast de waarheid en de goedheid komt ook aan de schoonheid hulde toe“.

„Ook aan de schoonheid“, dat is zeker ook op de voordracht-kunst van toepassing. Want alles wat in formeelen zin schoonheid vormt: harmonie, symetrie, rhythmus, eenheid in veelheid, 't levende, 't sprekende, het is voorwaarde, absolute voorwaarde voor voordracht-kunst. Het declameeren, zal het goed zijn en het gedeclameerde niet beschadigen of tot een belachelijkheid maken, vereischt in heel hooge mate dat kunnen, dat Dr. Kuyper uitgangspunt noemt van alle kunst. Een declamator heeft evenzeer als de violist of de pianist een groote technische kennis noodig: want ten slotte doet hij hetzelfde als zij: vertolken door middel van een instrument. En dat instrument is in dit geval de complicatie van zinsmelodie, rhythme-gevoel, toon, klank, mimiek, juist begrip van stemming en situatie. Hapert er iets in deze veelsnarigheid, dan wordt het geheel verstoord en is de declamatie een mislukking. Maar is de declamator

technisch zoo bekwaam (en hij móet dat zijn om met recht declamator te kunnen wezen) dat hij al deze effecten tot hun juiste, vooral ook hun onderling juiste, kracht weet op te voeren, dan is zijn werk kunstwerk. En dat kunstwerk behoort zeker ook tot de ideële kunst, waarvan Dr. Kuyper spreekt, al is het, dat het niet scheppend is, doch vertolkend.

Ik geloof dat ik hiermee, zij het in groote lijnen, heb aangegeven wat voordracht-kunst is en dat daarmee dan tegelijk de vraag is beantwoord hoe we over voordracht-kunst moeten denken. Artistiek gesproken zie ik geen verschil tusschen een orgel-concert en een declamatie-avond en zoo min als tegen het eerste alszoodanig bezwaar gemaakt kan worden in de uitvoering in een kerkgebouw, zoo min is dat naar mijn inzien met het tweede het geval.

Zoo staat de zaak in haar algemeenheid. Natuurlijk kan het bijzondere geval deze algemeenheid kruisen. Van alles beslissende betekenis is hier: wat voorgedragen wordt. Waar ik geen enkel bezwaar zie om een declamatie-avond in een kerkgebouw te organiseren, daar zou ik zeer zeker geërgerd zijn, als de declamator met cabaret-liedjes of revue-moppen kwam en uit gevoels- en pietistisoverwegingen zulk een vertooning volkomen verwerpelijk noemen. Maar dit spreek zoozeer vanzelf, dat het eigenlijk in dit verband niet behoeft te worden aangetoond. Bovendien — al zijn mij geen bijzonderheden meegedeeld door den brieffschrijver — de naam van den declamator, dien hij wel noemt, zegt op zichzelf reeds, dat van deze situatie geen sprake kan geweest zijn. Al is mij de keuze van zijn stukken in het onderhavige geval niet bekend, er is gegronde reden om te verwachten, dat die niet in strijd geweest is met wat in een christelijke reciteerclub kan worden voorgedragen. En dan past op het momentele geval het algemeene antwoord.

C. T.

Het onderzoek van Heymans en Wiersma.

Ten opzichte van de vraag naar den aard van de vererving van geestelijke eigenschappen bij menschen is het onderzoek van Heymans en Wiersma van groote betekenis geweest. Deze twee Groninger hoogleraren zonden een drieduizend-tal lijsten rond om die te doen invullen door de geadresseerden. De geadresseerden waren allen personen, van welke men mocht veronderstellen, dat zij in staat waren de vragen te begrijpen en de gegevens juist te verstrekken.

De bedoeling van het onderzoek was om na te gaan, of men en in hoeverre men een regelmatig samenhang zou kunnen ontdekken tusschen het karakter van de ouders en dat van de kinderen. Dat men hier zooveel mogelijk op jonge kinderen lette, laat zich verstaan, omdat immers bij oudere kinderen niet alleen het gevaar van opzettelijke of onopzettelijke onwaarachtigheid in de houding grooter is, maar ook omdat bij die oudere kinderen gemakkelijker allerlei andere invloeden zich kunnen laten gelden.

De vragenlijsten van Heymans en Wiersma bevatten een 90-tal vragen. De vragen waren ingedeeld in een 6-tal groepen.

De eerste groep vragen had betrekking op het handelen, b.v. „Is de betrokkene beweeglijk of rustig; ijverig of lui?“

De tweede groep vragen had betrekking op de gevoelens, b.v. wantrouwend of goedgelovig; heftig of zakelijk.

De derde groep betrof de secundaire functie: eerst, of in het algemeen bij iemand van het optreden van een nawerking kan worden gesproken; dan of de betrokkene veranderlijk is of wel een gewoontemensch, enz.

De vierde groep betrof het intellect en wat daarmee rechtstreeks samenhangt: „Is de betrokkene vrij van vooroordeelen of is zijn inzicht door vooroordeelen beperkt?“ „Heeft hij bepaalde talenten?“ „Hoe staat het met zijn neigingen?“ enz.

De vijfde groep had betrekking op speciale neigingen als b.v. geldzuchtig of royaal; wreed of medelijdend.

In de laatste groep tenslotte waren verscheidene eigenschappen bijeengebracht. Zoo b.v. de vraag, of de betrokkene verstrooid is of opmerkzaam; ordelijk of onordelijk.

De antwoorden betroffen 437 vrouwen en 437 mannen en 1541 kinderen op een leeftijd van één tot twaalf jaar.

De hoofdzaak, waarom het ging, was de vraag, of bepaalde karaktereigenschappen als erfelijk konden worden geconstateerd, met andere woorden: Is een bepaalde eigenschap, die bij het kind aanschouwd wordt, tot een bekende eigenschap bij de ouders terug te voeren?

Merkwaardig is nu, dat bij dit onderzoek bijna alle eigenschappen bewezen erfelijk te zijn. Slechts ongeveer 2½ procent der eigenschappen bleek niet te erven.